

JAN ŽIŽKA na vlnách zatracení i obdivu

V závěru osmdesátých let se mohlo zdát, že husité a Žižka téměř nikoho nezajímají. Společnost žila jiným problémy, pád komunistického režimu byl po Gorbačovově nástupu otázkou času a vnímaví lidé to cítili ve vzduchu. Pod povrchem dění ale probíhaly zajímavé procesy, které se naplno projeví až po listopadu 1989. Ačkoli ideologičtí pracovníci zůstávali alergičtí na kritické veřejné zmínky o husitství a nelibě nesli vše, co považovali za snižování významu této doby, historická věda zahájila její postupné odideologizování a demytizování.

Byl to výsledek poznání, že se skutečné podobě husitství badatelé přiblíží až poté, co odstraní nánosy, kterými pozoruhodnou epochu vědomě i bezděčně převrstvili její nadšení obdivovatelé i zavilí odpůrci. Záslužný úkol poněkud komplikoval fakt, že v normalizačních časech někteří seriózní historikové používali husitská témata jako jinotaje pro nepřímou kritiku stávajícího politického režimu.

Pochvalné zmínky o stavovském systému, principu konfesijní tolerance a také o mravním idealismu původního táborství bylo mezi řádky možné číst jako obhajobu názorové i politické plurality a svobody svědomí, popřípadě jako odsudek vyčpělé a falešné rétoriky komunistických funkcionářů, zaklínajících se sice revolučními hesly, leč žijících v hmotném přepychu.

Ne každý čtenář ale skryté významy chápal. V odborných kruzích stále více sílil názor, že cesta k přesnějšímu a hlubšímu porozumění husitské epoše vede pro -

střednictvím významové analýzy tehdejšího jazyka a kódu, jimiž se pozdní středověk vyjadřoval, resp. hmotných památek, vydávajících svědectví o materiálních podmínkách zmizelého života.

Požadavek interdisciplinárního přístupu, zahrnujícího součinnost historiků, archeologů, jazykovědců, znalců literatury, historiků umění, filozofů a teologů, byl ovšem během na dlouhou trať a nepřinesl okamžité výsledky. Deideologizace a demytizace husitství se pochopitelně týkala též Žižky.

Již na konci osmdesátých let se na několika případech podařilo ukázat, jak a jakým způsobem probíhal proces jeho heroizace, resp. demonizace, a zároveň doložil, že modelově shodné či podobné postupy utvářely pozitivní i negativní obrazy Václava IV. a jeho nevlastního bratra Zikmunda Lucemburského.

Tato i další cenná dílčí zjištění sice rezonovala ve vědecké obci, širší kulturní veřejnost je ale před rokem 1989, ba ani poté, téměř neregistrovala. Stejně tak mnoho nevěděla o iniciativě katolického kněžského exilu, který se ve Vatikánu chystal na brzkou změnu politic-

kých poměrů a připravoval v nejvyšších kruzích římskokatolické církve morální rehabilitaci Jana Husa.

Jana Žižky se ovšem tato vstřícnost týkat nemohla. Zatímco kritičtí badatelé se v posledních předlistopadových letech snažili husitství demytizovat a odkrýt jeho skutečnou tvář, některé rockové kapely, kupříkladu skupina Orlík, pojaly Žižku, Husa a husity jako symbol sebevědomého, hrdého a odvážného češství. Při poslechu alba Miloš Frýba for President, vydaného ovšem až roku 1990, rozpoznáme jistou ideovou (byť možná nevědomou) spřízněnost s radikálním mladočeštvím sklonku 19. století.

Nevidaná erupce svobody projevu, symptomatická pro první decennium po 17. listopadu 1989, vyvolala všeobecnou euforii, ale ve vnímání českých dějin způsobila doslova chaos. Ve veřejném prostoru se náhle překřížovaly rozmanité, nejednou protichůdné názory, dožadující se nároku na uznání. Mnohdy je autoritativně pronášeli lidé, kteří o historii měli jen matné tušení, zato hlasitě prosazovali zájmy nejrůznějších politických, náboženských, regionálních i jiných uskupení.

Mínění historiků, z nichž některé veřejnost pokládala za politiky kompromitované, se v této kakofonii často ztrácelo. Heslem dne se stalo zaplňování bílých míst (obvykle se tento požadavek vztahoval k 20. století) a přehodnocování dějin, v tom i starších, zejména baroka a husitství, jednostranně vykládaných komunistickým režimem.

V jisté míře tomuto cíli sloužily znovu vydávané prvorepublikové a předúnorové středoškolské učebnice, ale také učební texty zbrusu nové, sepsané profesionálními historiky.

V případě husitství a Jana Žižky přišly

PROF. PETR ČORNEJ

šly nejprve na řadu reedice klasických prací. Na jednosvazkový reprint celého Pekařova díla Žižka a jeho doba reagoval v následujícím roce 1993 vojevůdcův obdivovatel a bývalý důstojník Jindřich Keř vydáním hejtmanova životopisu od Václava Vladivoje Tomka.

Dvě protikladná pojetí jedné historické postavy tak měly nyní k dispozici i nové generace. Do tohoto klání záhy vstoupil František Šmahel několikasvazkovou impozantní prací Husitská revoluce, dokončenou roku 1989, leč vytištěnou o čtyři léta později. V ní své dřívější mínění o osobnosti nepřemoženého válečníka poněkud korigoval. Uznal sice že „Žižkovo válčení na první pohled budí dojem fantastické očisty mečem a ohněm“, avšak současně „lze v něm vysledovat strategickou linii směřující k celozemské jednotě na základě společně přijatého náboženského programu“.

Částečně tedy přitakal Tomkovi, nicméně v Pekařových stopách charakterizoval hejtmana jako muže, který „zůstal táborem i v době“, kdy Tábor opustil a kdy táborité „nečinně přihlíželi“ kompromisní politice husitské Prahy. Problematiku Žižkovy náboženské exaltovanosti ale ponechal stranou. Pokud spolu přes hradbu věků vedli dialog živí i mrtví znalci husitské historie, bylo vše v pořádku. Jejich diskuze však drtivou většinu společnosti, strženou dynamickou přítomností a blízkou budoucností, míjela.

Husitství, byť v polistopadových odborných a populárně-naučných pracích netradičně vykládané, pozornost veřejnosti nepřitahovalo, a pokud ano, pak převážně kritickou. Státní a ústřední orgány zaujaly k husitům chladný postoj. Příznačné bylo, že záhy po listopadové revoluci zmizel z platidel Jan Žižka, který na nich v různých podobách (Kafkův jezdecký pomník, fiktivní portrét od Karla Svolinského, hlavička z tábořského městského znaku, vyobrazení v Jenském kodexu) figuroval od roku 1953. Platnost československé dvacetikoruny s Janem Žižkou skončila 30. června 1991. Na kovové dvacetikoruně samostatné České republiky se skví sv. Václav, dávný patron českého státu, vzývaný v obtížných dobách, a to i husity. Jako sjednocující symbol se hodil lépe.

Pokračování na str. 3



Říjnové teze

PETR ŽANTOVSKÝ

Říjen je desátý měsíc roku podle Gregoriánského kalendáře a má 31 dní. Jeho české jméno je odvozeno od jelení říje. Latinský název October znamená osmý měsíc a je odvozen z Římského kalendáře, podle nějž rok začínal březnem. Tolik encyklopedie.

Tento bohulibý měsíc však poskytuje mnoho prostoru k dalším zamyšlením. Lid mnohá z nich vetkl do dnes už pohřchu zapomínaných pořekadel. Například: „Když Měsíc v pěkném a jasném čase se obnovuje, tedy ješ k doufání pěkné vino-braní.“ A ze stejného soudku: „Září víno vaří, a co nedovaří, říjen dopeče.“ Případně „Září víno vaří, říjen víno pijem.“

Není však vše jen o radostech tekutého druhu. Po říjnu obvykle (ještě nikdy to nebylo jinak, tedy se na to snad lze spolehnout) přichází počasím nevlídným proslulý listopad co předstupeň zimy, a tu se doporučuje být na vše připraven. Proto se říkávalo: „Když čečetek nevídati, hotov se na tuhou zimu.“ (Čečetka je druh stehlíka, pro ty, co zrovna chyběli na ornitologii.)

K předzimnímu období se vztahuje též tato novinářská bajka na téma „co je ve vztahu mezi politiky a žurnalisty slepicí a co vejcem“: „Přijdou indiáni za šamanem a ptají se, jaká bude letos zima, jestli mají řezat dřevo. „Zatím to nevím, hvězdy mlčí, ale řežte dřevo, já to zjistím, řekl jim šaman. Za týden přijdou indiáni znova. Šaman zase nic neví. „Řežte, řežte, přišťe to budu vědět přesně. Když přijdou indiáni po páté, tak to začne být šamano-vi trapné a rozhodne se, že to zjistí. Zajde do nejbližšího hydrometeorologického ústavu a zeptá se, jaká bude zima. „Určitě tuhá, indiáni řežou dřevo.““

Platnost této vyprávěnky jsme si mohli nedávno ověřit v praxi. Byly totiž volby. Krajské a senátní. Člověku se až nechce

špinit papír komentářem k této události. Nicméně je to nutné. Protože volby podle liberálně demokratických „pravidel“ jsou přechoť přehlídkou lží, podrazů, falšování, manipulací a všeho, co bychom asi nenazvali hlasem lidu. Rozhodně v tom nelze spatřovat téměř číkolí zájem o blaho lidu, toho lidu, z něhož prý pochází všechna moc ve státě. Nu nevím.

Tím blahem se oháněla dlouhá řada polistopadových politických garnitur, počínaje Velkým Václavem Václavovičem H. To na jeho adresu sepsal Karel Kryl blahé paměti štěpné veršiky: „Sedí Váša v Jumbo-jetu, letí do Hradce,/ kancelář má na klozetu, v křeslech poradce, / Azbuk straší na Okoři, jeho děsí Braniboři,/ takže radši v Mrtvým moři letí koupat se.“ Případně „Král Václav jedna parta je se šmelinářským šmejdem / Pod střechou jedný partaje se u koryta sejdem.“

Mimochodem, „Král Václav“ se narodil 5. října (1936). A taktéž v říjnu, a to dvánáctého, L.P. 1989, se zúčastnil zásadní opoziční aktivity, organizované Společností pro veselejší současnost. Odboj ten spočíval v akci, kdy se sešla parta disidentů (Marvanová, Placák, atd., včetně VH) na dětském hřišti a plácali z kyblíčků bábovičky. Téhož dne zavítal do bytu VH tým Krátkého filmu, jemuž tehdy řediteloval syn Miloše Jakeše, aby s budoucím prezidentem (což jsme my obyčejní živočichové netušili, ale ti tam nahoře už asi ano) pořídili interview. A pak že ten svět není samé překvapení.

Leč zpět k tomu blahu pro lid. Posloucháte-li výroky většiny kandidujících stran a hnutí, nutně získáte dojem, že buď se ti dobří mužové a ženy pomátli/y, nebo si z vás prostě tropí šašky. Stačí vzpomenout událost ne tak dávno: Země, která se notoricky topí v dluzích, si dovolila zatěžovat rozpočet mnohamiliardovými náklady na covidové testy a vakcíny, ačkoli nikdo nijak objektivně neprokázal jejich bezchybnou účinnost. Vláda, která byla na ty dluhy skoro až hrdá, si objednala za bezmála sto milionů

pronájem u jednoho oligarchy, postavila tam vojenský špitál, protože prý nebyly kapacity v nemocnicích standardních, načež do té nemocnice zavítala po celou dobu její existence leda zatoulaná kočka, nikoli však pacienti a zdravotnický personál.

Dnes bychom se v podobném směru mohli živě pobavit o tom, zda je potřebnější pomoci zatopenému Jeseníku, nebo financovat válku na Dněpru. Důvody ani v prvním ani v druhém případě netřeba hledat dlouho. Vždy totiž jde o velký byznys. Za vakcíny nebo za tanky. Je nutné prodat jich co nejvíc, a k tomu nám budtež, páni vrchnostové, náležitě nápomocni.

A kdybyste namítali, že teď se nevolil Parlament, nýbrž regiony a část Senátu, odpovím vám jednoduše: poctivost a volitelnost politika lze prokázat bez ohledu na šířku jeho obvodu a délku jeho mandátu. Prostě buď pracuje pro lidi, nebo pro sebe.

Jak na tom vlastně jsme nyní? Politici někdejší pravicové strany odezírají nesmysly vyslovené v Bruselu, tvrdí o sobě, že jsou Tchajwanci a vytrubují do světa, že se chtějí vrátit k zahraničně-politickému stylu právě Václava Havla, toho, jenž tuto stranu a jejího zakladatele Václava Klause po celý polistopadový čas upřímně nenáviděl. Přiznám se, že nejsem politolog, a tak následující řečnická otázka směřuje k odborníkům:

Znáte jiného prezidenta, který by pomohl sundat vlastní, resp. z voleb vzestlou vládu? VH to dokázal, svým Rudolfským projevem z prosince 1997, kde popřel vše, oč v naší zemi po roce 1989 šlo. A aby absurdností nebylo konce, v den nedožitých Havlových osmdesátin, 5. října 2016, na stejném místě jiný, leč v mnoha obrysech podobný řečník, Petr Pithart, hřímal: „Seberte odvahu a s ní i rozvahu. A mluve tak jasně, jak mluvil Václav Havel v této síni před devatenácti lety.“ Co dodat?

Mluvíce o odvaze a osobnostech, které pro náš národ učinily věci podstatnější,

než jen plané mentorování a elitářské poučování, pak je na místě říci, že 11. října uplyne 600 let od úmrtí Jana Žižky z Trocnova (1424). Krom jeho obecně (snad) známé role v husitských válkách si můžeme též připomenout, že v létě, konkrétně 30. července roku 1419, byl Žižka jedním z čelných účastníků první pražské defenestrace, kterou odstartoval svým bojovným kázáním Jan Želivský. Z oken Novoměstské radnice vyházeli několik konšelů, kteří odmítali propustit z vězení zastánce přijímání podobojí. Ano, nebylo to provedeno v rukavičkách, ale při pohledu na mnohé naše vrchnosty by jednoho mohlo napadnout, že tato tradice, v historii ještě později opakovaná, by mohla posloužit jako přinejmenším inspirace, když už ne přímo návod.

Ani v říjnu neopomeneme několik „slavných“ či možná někým i slavených mezinárodních dnů. Tak třeba 13. 10. je Mezinárodní den za omezení přírodních katastrof (International Day for Disaster Reduction), jež vyhlásila OSN v roce 1989. S jistou škodolibostí musím podotknout, že tato zbytečná organizace opět i v tomto punktu potvrdila svoji zpozdllost. Vždyť přece už v 50. letech jsme společně pěli píseň s textem Václava Čtvrťka (ano, to je ten od Křemílka a Vochumůrky): „Chlapci a děvčata, vpřed / stavíme nový svět / jeden – ten má malou sílu, /proto všichni ruce k dílu / stavíme nový svět / chlapci a děvčata, vpřed! // Rozsvítíme slunce štěstí / pro každého bude hřát / poručíme větru, dešti, / kdy má pršet a kdy vát. / Proměníme celou zemi / v rudých květů záplavu / dokážem to všichni s všemi / od východu k západu!“

Mimochodem nepřipomíná vám to tak trochu refrén těch předvolebních slibů, o nichž psáno výše? A vyprávějte to teď v zatopeném Jeseníku...

Nu, aspoň že si 10. 10. můžeme připít na Světový den duševního zdraví (World Mental Health Day). Bojím se, že to všichni budeme hodně potřebovat.

Pokračování ze strany 1

Vzdor dobovému politickému a ideovému posunu se však Jana Žižky nezřekl Václav Havel, který již jako český prezident přijal pozvání představitelů Příbyslavi k návštěvě města u příležitosti 570. výročí Žižkovy smrti a 120. jubilea odhalení vojevůdcovy mohyly. V neděli 18. září 1994 promluvil Havel u Žižkovy třimetrové plastiky (původního odlitku Kafkova modelu z roku 1935) k shromáždění 220 primátorů a starostů, kteří se sem sjeli na jeho přání.

Na prvního českého prezidenta byly zvědavý další tři tisícovky lidí. Hlava státu se v projevu, pro který mu sestavil podklady historik Miroslav Kunštát, dotkl účelových dezinterpretací vojevůdcova působení, ocenil Žižkovu vojenskou genialitu a v aktualizované formulaci vyzdvihl význam husitského odkazu pro zdůvodnění smyslu české armády odhodlané bránit hodnoty, „které spolu s dnešní demokratickou Evropou sdílíme“. Poté následovala vojenská přehlídka.

Václav Havel měl rád uniformy. Srovnatelným způsobem se již další čeští politikové k Žižkoví nepřihlásili. Příčin nezájmu a negativních projevů ve vztahu k husitům a jejich nejslavnějšímu vojevůdci bylo více. Hlavní však byly dvě. První vyvěrala ze změněné ideové struktury doby, v níž se namnoze prosadil postmoderní přístup ke světu. Představa, že neexistují žádné abolutní pravdy, resp. že pravda je vždy (pomineme-li pravdy banální) relativní, neboť má z principu subjektivní, resp. individuální povahu, vedla k rozkolísání tradičních hodnotových systémů. R u k u v ruce s tím

nosti, která si uvědomuje význam dějinné zkušenosti pro reálný život, až na výjimky neužaly, nicméně postmoderní názor o rovnocennosti různých interpretací historie

torie získal značnou odezvu, a to i v pochopitelné reakci na mocensky prosazované komunistické výklady národní a světové minulosti.

Postmoderní relativizace dějin, zřetelně související s rozkladem velkých ideologických systémů charakteristických pro 19. a první polovinu 20. století, nabídla příležitost si s dějinami pohrát, popřípadě je pojmout virtuálně ve stylu „co by se stalo, kdyby“ (stavovské vojsko zvítězilo na Bílé hoře, Hus v Kostnici odvolal, československá vláda odmítla Mnichovskou dohodu, prezident Beneš nepřijal Gottwaldovy návrhy na řešení únorové krize atd.).

Zvláště umělecké sféře se tu otevřel prostor, jehož využila a nadále využívá. S chutí rozrušuje tradiční autority, klišé a kanonické řady českých velikánů zrozené v průběhu 19. a dotvořené ve 20. století. Zastituje se sice přitom potřebou demytizace, kterou ale provádí jinak než věda. Má dojem, že si s dějinami může dělat, co se jí zlíbí. Hranice mezi realitou, fikcí, virtuální historií a žánrem fantasy se stírají a slova o demytizaci jen chatrně maskují potřebu šokovat, vyvolávat emoce a zaujmout za každou cenu.

POZNÁMKA REDAKCE: Text je mírně zkrácenou stejnojmennou kapitolou knihy **Petr Čornej Spory o Janu Žižku 1424-2024**, kterou v nádherné typografické úpravě a sazbě Terezy Zumrové vydal Spolek Za záchranu rodného domu Jana Zrzavého v Okrouhlici. Autor text laskavě poskytl naší redakci, za což mu srdečně děkujeme.

se proměňovaly názory na dějiny. Není-li dosažitelná objektivní pravda, potom veškeré poznání a interpretace dějin postrádají smysl, neboť jsou nutně neúplné, zkreslené a nepřesné. Každý si proto dějiny může vykládat po svém a jeho názory mají stejnou validitu jako mínění kohokoliv jiného.

Radikální postmoderna zašla ještě dále, když oznámila, že dějiny neexistují, neboť poznat jedinečnou, neopakovatelnou a navždy zmizelou realitu prostě nelze. Teprve člověk oproštěný od dějin může být opravdu svobodný. Tyto a podobné absolutizace se sice v české společ-

FOTO - Ivo Havlík

Ktož jsú boží bojovníci
a zákona jeho,
prostež od Boha pomoci
a úfajte v něho,
že konečně vzdyc-
ky s ním zvítězíte

A s tím vesele
křikněte
řkúc: Na ně, hr na ně!

Bran svú rukama
chutnajete,
Bóh pan náš, křik-
něte!

Vy pakosti a dra-
banti,
na duše pomněte,
pro lakomstvie a
lúpeže
životóv netraťte
a na kořistech se
nezastavujte!

Kristus vám za
škody stojí,
stokrát viac slibuje,
pakli kto proň
život složí,
věčný mieti bude,
blaze každému,
ktož na pravdě
sende

Dávno Čechové
řiekali
a příslovie měli,

že podle dobrého
pána
dobrá jiezda bývá

Heslo všichni
pamatujte,
kterěž vám vydá-
no,
svých hauptmanóv
pozorujte,
retuj druh druhého,
hlediž a drž se
každý šiku svého!

NAŠE AUTORKA LADISLAVA CHATEAU PŘEVZALA CENU EGONA ERWINA KISCHE

V obřadní síni zámku v Letohradu v okrese Ústí nad Orlicí byly 26. září uděleny Mezinárodní ceny Egona Erwina Kische za literaturu faktu.

Třiatřicátý ročník této soutěže zorganizovali: Správa odkazu Egona Erwina Kische v Praze, Klub autorů literatury faktu v ČR, Klub spisovatelův literatury faktu na Slovensku ve spolupráci s městem Letohrad a jeho starostou Petrem Fialou a s podporou Pardubického kraje.

Česká část poroty

pod předsednictvím Michala Macháčka udělila hlavní cenu Lence Hrabalové za knihu *Mozaikou Iránu: S průvodkyní po fascinující zemi plné kontrastů* (JOTA 2023).

Další ceny byly uděleny Karlu Altmannovi za knihu *Dědictví českého trampingu: Vybrané kapitoly z historie a každodennosti svérázného fenoménu* (Academia 2024), Ladislavě Chateau za knihu *Bylo jich pět... Kolaborace, trest a rozpory* (Galén 2023), Lubomíru Kaválkovi a Janu Novákovi za knihu *Rozehraný život* (Argo 2023) a Bohumilu Vostalovi za knihu *Portrétoval anglickou královnu: Franta Bělský, česko-britský příběh 20. století* (Argo 2023).

Slovenská část poroty

pod předsednictvím Ivana Szabó hlavní cenu přikla Rudolfu Schusterovi za knihy *Talianske umenie II. (Otázky a odpovede)* a *Brazília (Expedícia Schuster IV.) – Brasil (Expediččo Schuster IV.) – Brazil (Schuster Expedition IV.)*, (LAVACOM 2023).

Další ceny byly uděleny Jozefu Dukesovi a Eugenu Slutskému za knihu *Slovenské synagógy na starých pohľadniciach / Slovak synagogues on old postcards* (Fontis 2023), Lubomíru Pajtinkovi za knihu *Šípkovské inferno (... poslední svedkovia prehovorili)*, (Štandard 2023), Igoru Váľkovi za knihu *Jaroslav Hašek a Slovensko alebo Ako chutí ovca v žinčici* (A-knihy 2023) a Pavolu Vitkovi za knihu *Porcelánové prasiatko (Osudy našich vojakov, ktorí trpeli za to, že okupáciu Československa v roku 1968 odmietli ako tzv. bratskú pomoc)*, (Vojenská podporná nadácia 2023).

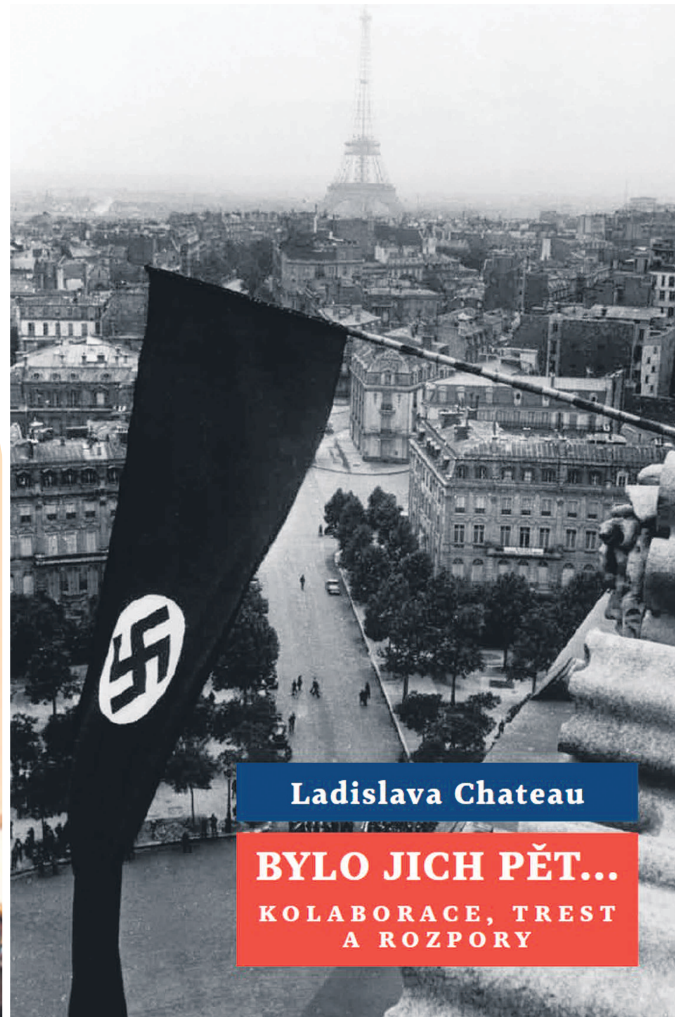
Bylo jich pět...

Česko-francouzská spisovatelka Ladislava Chateau (na snímku), která je autorkou našeho týdeníku, pod názvem *Bylo jich pět...* sepsala soubor pěti profilů významných francouzských spisovatelů, kteří v letech 1941 a 1942 přijali pozvání do Výmaru na spisovatelské kongresy pod taktovkou nacistického ministra propagandy Josepha Goebbelse.

Kniha přináší sondy do životního selhání výjimečně nadaných tvůrčích osobností, mnohdy ověřených četnými

k fašismu a antisemitismu zle poškodili i svá jinak hodnotná díla. Byli to Robert Brasillach, Marcel Jouhandeau, Ramon Fernandez, Jacques Chardonne a Pierre Drieu La Rochelle.

Ve Francii je účast těchto významných literátů na výmar-



ských kongresech stále tématem velkých diskusí a polemik. Je považována za zradu intelektuálů, za kolaboraci vzdělané francouzské vrstvy. Jde o živé a též u nás stále aktuální téma.

Ladislava Chateau připomíná nejen osudy svých protagonistů, ale i málo známé skutečnosti, ke kterým ve Francii došlo v době již před vypuknutím prvního i druhého celosvětového válečného konfliktu a které nakonec vyústily v antisemitské běsnění právě za druhé světové války.

Kniha přibližuje atmosféru poválečné Francie, soudní procesy i to, jak se tato země nelehce vyrovnávala s morální odpovědností svých literátů a umělců, kteří lhostejně přihlíželi k utrpení svých spoluobčanů, napomáhali vražednému režimu, zastírali, co věděli, ale nejčastěji se nechali svést různými výhodami. Francie se se svou neblahou minulostí vyrovnává dodnes.

Z podkladů Miroslavy Drahotové, tajemnice Klubu autorů literatury faktu, připravil Ivo Havlík

literárními cenami a poctami, kteří však svým příklonem

Cena ceny a Cena mena

PAVOL JANÍK

Podľa oficiálnej správy pred časom udelili vtedajšej prezidentke Slovenskej republiky Zuzane Čaputovej za prínos k európskej integrácii Cenu cisára Otta. Tak sa pozrime, o čo vlastne išlo a v akých kontextoch.

Prezidentka SR tesne predtým odbila v Banskej Bystrici výročie Slovenského národného povstania kladením vencov bez prejavu a s vylúčením verejnosti. Vzápätí si prevzala ocenenie v Nemecku, čo netreba osobitne vysvetľovať či komentovať.

Bombasticky znejúce vyznamenanie sa v skutočnosti nazýva **Cena cisára Otta mesta Magdeburg** (Kaiser-Otto-Preis der Stadt Magdeburg), čo vystihuje lokálny charakter. Ocenenie založili v roku 2005 pri príležitosti výročia mesta a odvtedy sa udeľuje každé dva roky. Napriek názvu vyznamenanie nie je spojené s finančnou odmenou. Víťaz získava certifikát a bronzovú medailu s vlastnou podobizňou na jednej strane a s nápisom Cena cisára Otta mesta Magdeburg na rube. Udeľujú ju osobnostiam najmä zo štátov strednej, východnej a juhovýchodnej Európy.

Magdeburg je hlavné mesto spolkovej krajiny Sasko-Anhaltsko. Má 230 000 obyvateľov. Je sídlom protestantského a katolíckeho biskupa a dvoch vysokých škôl. Má šesť partnerských miest, medzi ktorými je len jedno hlavné mesto (Sarajevo, Bosna a Hercegovina). Otto I., cisár Svätej rímskej ríše (známej aj ako Svätej rímskej ríše nemeckého národa), žil prevažne v Magdeburgu. Je pochovaný v miestnej katedrále.

Uvedené poznatky názorne demonštrujú, ako propaganda môže dať mestskému oceneniu zdanlivo celosvetový či aspoň európsky význam. Navyše – podivuhodné časové súvislosti možno naznačujú, že by sa Slovenské národné povstanie podľa predstáv niektorých politikov malo premenovať na Povstanie nemeckého národa.

K bežnej spoločenskej praxi patrí rutinné zneužívanie mena, ktorého cena je nevyčísliteľná. Pravdaže – nielen jedného konkrétneho mena, ale všetkých cenných mien. Napríklad – proklamované aktivity Konzervatívneho inštitútu M. R. Štefánika (KI) so sídlom v Bratislave sú orientované najmä na oblasť politiky (ekonomickej, sociálnej, vnútornej, zahraničnej, agrárnej, environmentálnej, bezpečnostnej i regionálnej), vzdelávania a školstva, záležitostí Európskej únie, občianskej spoločnosti, boja proti korupcii a podpory kultúry a umenia.

V skutočnosti KI patrí do arzenálu agentúr vplyvu Spojených štátov amerických, o čom svedčia aj jej oficiálne finančné zdroje. Peniaze však – od spolpatnenia verejných záchodov v starovekom Ríme – nesmrdia, a tak sa medzi prispievateľmi paradoxne nachádza aj PENTA, ktorú v kruhoch vedenia KI pokladajú za ekonomický nástroj ruských tajných služieb.

Osobitne kuriózne je, že niekdajší dlhoročný riaditeľ KI a dnešný poslanec Národnej rady SR je momentálne asi najaktívnejšou mediálnou hviezdou, ktorá najmä politickej strane SMER – sociálna demokracia vyčíta stretnutie jej predsedu s najznámejším predstaviteľom PENTY. Na internetovej stránke KI sa teraz – pochopiteľne – pre istotu nezobrazujú jeho donori a partneri.

Čo má s KI spoločné Milan Rastislav Štefánik (1880 – 1919), astronóm, letec, francúzsky generál, diplomat a politik, podpredseda Československej národnej rady so sídlom v Paríži, ktorej predsedom bol T. G. Masaryk a generálnym tajomníkom E. Beneš? Nič.

K verejne najznámejším podujatiam KI patrí udeľovanie Ceny Dominika Tatarku. Čo má s KI spoločné Dominik Tatarka (1913 – 1989), prozaik, esejista a publicista, člen Komunistickej strany Československa, účastník Slovenského národného povstania,

autor schematických budovateľských diel z 1. polovice 50. rokov 20. storočia, ktorý po 21. auguste 1968 vyjadril nesúhlas so vstupom spojeneckých vojsk Varšavskej zmluvy na územie ČSSR, ale ako disident poberal vysoké štipendium Slovenského literárneho fondu a nechal si ním hradiť aj liečebné pobyty v kúpeľoch vrátane nadmernej spotreby alkoholických nápojov? Nič.

Vynára sa otázka, prečo zakladatelia a vrcholní predstavitelia podobných inštitúcií, ako je KI, sami so svojimi priaznivcami nefinancujú svoju činnosť a trpezlivo nečakajú, kým ich vlastné mená nezískajú takú spoločenskú cenu, aby raz mohli ich nasledovníci po nich pomenovať ustanovizne, ktorým zasvätili svoj život.

Každá odpoveď je zbytočná, ale napriek tomu sa o ňu pokúsim. Po prvé – priekopníci kapitalizmu na Slovensku sami nie sú zámožnými kapitalistami, ale iba poskokmi prevažne zahraničných investorov. Po druhé – už aj v prípade Dominika Tatarku, ktorého v súčasnosti rituálne uctievali ako ikonu slovenského antikomunizmu, je jeho životný príbeh priveľmi protirečivý a v podstatnej miere spätý s etablovaním moci komunistickej strany na Slovensku.

Takže si už len predstavme svätorečenie nejakého literárneho vedca, ktorý podstatnú časť svojej profesionálnej kariéry prežil nielen v období normalizácie, ale navyše v pohodlnom postavení konformistu a aktivistu rozličných vtedajších exkluzívnych organizácií, aby sa po 17. novembri 1989 náhle reinkaroval do postavy praotca konzervativizmu na Slovensku.

Pre médiá hlavného prúdu je práve Cena Dominika Tatarku jedným z najprestížnejších literárnych ocenení na Slovensku. Kvalitatívne kritériá, o ktoré sa môže oprieť podobné tvrdenie, sú – samozrejme – úplne (ne)jasné, ale pre slovenskú žurnalistiku absolútne príznačné.